

пов. – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 1999. – 352 с.

6. Cassirer E. The Myth of the State / E. Cassirer. – New Haven: Yale University Press, 1946. – 316 p.

7. Negrine R. Politics and Mass Media in Britain / R. Negrine; 2 eds. – London: Routledge, 1994. – 566 p.

8. Watts D. Political Communication Today / D. Watts. – Manchester: Academia, 1997. – 496 p.

Ставченко С. В., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедри політології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (Днепр, Україна), E-mail: vidnukdnu@i.ua

Информационная асимметрия как технология политического процесса.

Анотация. Рассматривается обеспечение информационной асимметрии новостных сообщений в СМИ как технология антикризисного менеджмента. Определяется главное направление деятельности спин-доктора как кризисного менеджера, которая направлена на исправление негативного освещения того или иного события в новостях.

Ключевые слова: информационная асимметрия, технология мифологизации, технология харизматизации образа политика, технологии спин-докторинга, «кризис-контроль».

Stavchenko S., PhD in philosophical sciences, docent, associate professor of the Department of politology Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (Dnipro, Ukraine), E-mail: visnukdnu@i.ua

Information asymmetry as a political process technology.

Abstract. Include the provision of information asymmetry in news stories in the media as a crisis management technique. Determine the main direction of the spin-doctors as crisis manager, which is aimed at correcting negative coverage of an event in the news.

Keywords: information asymmetry, technology of mythologizing, technology of charismatization of image politics, technology of spin-doctoring, 'crisis-control'.

УДК 32:331.105.44(5/6/8)

Воронова Т. В.,

кандидат політичних наук, старший викладач кафедри політології, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна),

E-mail: visnukDNU@i.ua

Січкаренко Є. А.,

E-mail: vvvvvvvv2002@ukr.net

ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФСПЛОК У КРАЇНАХ АЗІЇ, АФРИКИ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Анотація. Висвітлюються особливості взаємодії профспілок з політичною системою країн, що розвиваються, робляться висновки щодо доцільності використання їх досвіду в Україні.

Ключові слова: профспілки, політична система, громадянське суспільство, політична роль профспілок

Актуальність проблеми. Україна на даному етапі свого історичного розвитку перебуває у процесі тривалої трансформації політичної системи,

болісного формування інститутів громадянського суспільства. З'являються нові групи впливу, громадські організації, а вже існуючі переживають процес перетворення і пристосування до нової історичної реальності. До таких інститутів відносяться і профспілки. Незаперечним є те, що профспілки виявилися неготовими до утвердження ринкової економіки, нових виробничих зв'язків, зміни всієї виробничої структури української економіки. Ні нащадки старих радянських профспілок, ні новостворені профспілкові утворення не можуть у повному обсязі виконувати своє головне завдання – захист прав працівників. Знизилась кількість членів профспілок, відбулось значне зменшення їх активності. Одна з головних причин цього – відсутність ефективного діалогу між профспілками та владою. Профспілки перестали бути «привідними пасами» держави та партії, «школою комунізму», як це було за радянських часів, і досі не стали рівноправним суб'єктом у відносинах соціального партнерства. З огляду на подібну ситуацію доцільним уявляється вивчення досвіду інших країн світу, що переживали трансформаційні процеси протягом ХХ ст., і того, яку роль виконують профспілки у політичній системі країн Азії, Африки та Латинської Америки. Адже, на жаль, попри заяви керівництва нашої країни про європейський вектор розвитку нашої країни, поки що саме країни «третього світу» є найбільш близькі до України за рівнем розвитку. Країни цих регіонів на протязі минулого століття пережили значні соціально-економічні перетворення, велика їх кількість здобула незалежність, і профспілки часто були в авангарді таких перетворень. Їх політична роль на протязі тривалого часу суттєво змінювалася, тому цікавою є спроба визначити оптимальну конфігурацію взаємодії профспілок та політичної системи.

З теоретичної точки зору цікавим уявляється дослідження того, наскільки профспілки є пов'язаними з політичною системою, а наскільки – з громадянським суспільством. Ймовірно є те, що ступінь включення профспілок до політичної системи залежить від політичної системи та політичного режиму, а тому він може бути індивідуальним для кожної країни.

Основні положення. Характерною рисою регіонів, які досліджуються у даній роботі, є надзвичайна неоднорідність та несхожість як усередині регіону, так і між собою. Відмінності географічного положення, клімату, ресурсного потенціалу, розміру території, расового та національного складу населення, пануючої релігії, міжнародного оточення, історії та релігії, політичного устрою, економічного розвитку, мови тощо, роблять їх дослідження та порівняння надзвичайно складним. Фактично, лише Латинську Америку можна розглядати як певну цивілізаційну спільність на основі спільної історії, мови та релігії, але навіть там є країни, що випадають із загального контексту, як, наприклад, Куба, що досі зберігає вірність ідеалам соціалізму.

Для виконання даної роботи вироблено критерії, яким повинні відповідати країни, політична роль профспілок яких розглядається у дослідженні. До цих критеріїв відносяться: наявність розвинутої промисловості та профспілкового руху; значні економічні, соціальні та політичні перетворення, які пережила країна протягом ХХ – ХХІ ст.; доступність інформації про політичну роль профспілок країни.

Згідно з цими критеріями для дослідження обрані наступні країни: у регіоні Азії – Японія та Китай; регіоні Африки – Сенегал, Кот-Д'Івуар, Заїр, ПАР; регіоні Латинської Америки – Аргентина, Бразилія, Мексика, Чилі.

Найбільш демократичною з розглянутих країн, за загальною думкою, є Японія. Права профспілок у цій країні законодавчо закріплені та не підлягають жодному запереченню. Водночас, держава в Японії практично відсторонилася від регулювання трудових відносин. Специфіка японської форми соціального партнерства дозволяє віднести його до біпартизму. Фактично, будь-які трудові конфлікти вирішуються за допомогою двосторонніх консультацій між адміністрацією підприємства та представниками профспілки. Держава приймає участь лише на загальнонаціональному рівні, якщо конфлікт досягнув значного масштабу. Причиною такого стану речей є особливості організаційної структури профспілкового руху в Японії. Профспілки формуються не за галузевим принципом, а за принципом «одна фірма – одна профспілка». Характерною для Японії є позитивна зайнятість, яка забезпечує міцну прив'язку працівника до підприємства за допомогою прогресивної ставки заробітної платні залежно від стажу, споживчих кредитів, соціальних програм, тощо. Водночас значна кількість працівників не є членами профспілок, а керівництво підприємствами, всупереч задекларованим принципам виробничої демократії, часто ведеться без врахування інтересів пересічних працівників. Позитивною рисою японської системи соціального партнерства є її безконфліктність. І адміністрація, і профспілки прагнуть до неформального вирішення будь-яких спірних питань. Теоретично, така система забезпечує максимальну ефективність виробництва. Але інтереси працівників часто залишаються поза увагою. Відокремленість окремих профспілкових організацій одна від одної не дає їм змоги висувати якісь спільні вимоги. Крім того, самі працівники зазвичай є надзвичайно лояльними до свого підприємства і часто згодні на погіршення умов праці заради прибутків підприємства. У цьому виражається особливий менталітет японських працівників, їх прагнення до соціального миру та гармонії. Водночас це допомагає представникам великого капіталу більш ефективно експлуатувати найманих працівників [3].

Профспілки Японії не мають свого політичного представництва у парламенті, та і взагалі майже не проявляють політичної активності, тобто не проводять масових акцій протесту з політичними вимогами, не намагаються здійснювати вплив на державну владу. На рівні існуючих загальнодержавних об'єднань вони займаються здебільшого питаннями екології, міжнародної співпраці, тощо. Отже, профспілки Японії є частиною громадянського суспільства, однією з груп інтересів. Однак, порівняно з практично необмеженою могутністю великих корпорацій, профспілки мають досить незначні можливості для лобіювання інтересів найманих працівників, а точніше, не надто активно їх використовують.

Якщо в Японії ми бачимо інтеграцію профспілок до складу корпорацій при майже повній відсутності політичної активності, то Китай надає нам дещо інший приклад. Профспілки Китаю тривалий час були невід'ємною частиною державно-партійного апарату, «привідним пасом» партії, що за-

стосовувався для максимальної мобілізації працівників з метою форсованого розвитку економіки. Тобто за умов тоталітарного політичного режиму профспілки Китаю входили до складу політичної системи. Партія, держава та профспілки злилися в єдиний механізм. Профспілкове керівництво призначалося партійними функціонерами, до складу профспілок входили представники адміністрації підприємств. Профспілки намагалися будь-якою ціною запобігти виникненню трудових конфліктів, а у випадку їх виникнення виконували роль посередника між працівником та адміністрацією, але ніколи не виступали на боці працівників.

З запровадженням у Китаї капіталістичних трудових відносин та ринкової економіки, що фактично означало початок формування інститутів громадянського суспільства, спочатку офіційний, а згодом і реальний статус профспілок змінилися [1]. Вони отримали формальну незалежність, але водночас втратили державну підтримку. Не можна сказати, що ефективність діяльності китайських профспілок від цього впала, адже до цього вони взагалі не виконували своєї основної функції – захисту прав працівників. Але певні кризові явища, такі як зменшення кількості членів, матеріального забезпечення, а також елементарне нерозуміння значною кількістю профспілкових працівників своїх нових задач та функцій мали місце. У цілому можна сказати, що профспілки Китаю зараз переживають процес переходу від ролі інституту політичної системи до ролі інституту новоствореного громадянського суспільства.

Інтеграція профспілок до політичної системи відбувалася не тільки в Китаї. Подібний процес був характерний і для більшості країн Африки. Профспілки мають в Африці довгу традицію політичної діяльності, починаючи з участі в антиколоніальних рухах і закінчуючи боротьбою за демократію в наші дні. Історію їх участі в політичних процесах можна поділити на три періоди. Відмінною рисою першого періоду була боротьба проти колоніалізму. У той час встановилися тісні відносини між профспілковими організаціями і національно-визвольними рухами. При цьому профспілки хоча і були важливими учасниками політичних процесів, але все ж, як правило, виступали в якості молодшого партнера політичних партій.

Після тривалої боротьби африканських колоній за незалежність, в якій профспілки приймали найактивнішу участь, настав період розбудови нових незалежних держав. Нові національні еліти не хотіли мати таких сильних опонентів, як профспілки. Тому в більшості країн Екваторіальної Африки незалежні профспілки були заборонені на початку – середині 1960-х років. Натомість були створені інтегровані профцентри, що об'єднували всіх працюючих громадян. Такі профцентри або прямо включалися до структури державних органів, або формально зберігали незалежність, але будь-якого випадку неухильно дотримувались урядової лінії. Профспілковим функціонерам надавалися посади в уряді, центральному апараті правлячої партії, їм дозволялося на пільгових умовах купувати пакети акцій прибуткових компаній. Унаслідок цього керівництво профспілок виділилося у закриту касту, яка повністю ігнорувала інтереси основної маси найманих працівників.

Другий період почався з політичної незалежності і ініціювання проектів

розвитку під керівництвом держави, що призвело до швидкого зростання кількості зайнятих на державній службі. Нерідко формальні права профспілкових організацій в даний період були захищені лише теоретично. На практиці ж профспілки підпорядковувалися домінуючим партіям і в підсумку втратили здатність втручатися в хід політичних процесів в якості незалежної сили.

Третій період, період ринкового регулювання, почався в 1990-і роки. З огляду на те, що в 1970-х і 1980-х роках у багатьох країнах накопичилися великі обсяги державного боргу, з боку міжнародних кредитно-фінансових інститутів на уряди цих країн стало чинитися тиск, з тим щоб вони привели власну бюджетну політику у відповідність зі звичайними неоліберальними принципами бюджетної економії. Реалізація програм по структурній адаптації привела до значного скорочення кількості робочих місць, і більшість профспілкових організацій спробувало покинути даний державно-корпоративний уклад, який, очевидно, перестав бути продуктивним. Чинячи опір політиці звільнень і зниження заробітної плати, процесів приватизації та скорочення соціальних допомог, профспілки перетворилися на потужну силу, протидіючи типовим для постколоніальної Африки однопартійною державам.

Негативним моментом у діяльності профспілок Африки є слабкий розвиток економіки взагалі та промисловості зокрема [2]. Внаслідок цього кількість промислових працівників, що є основою будь-якого профспілкового руху, досить незначна. В результаті, до складу профспілок потрапила велика кількість безробітних, сезонних працівників тощо, що не сприяло ефективній роботі профспілок. Тому основними напрямками підвищення продуктивності роботи профспілок Африки можна визнати забезпечення їхньої практичної незалежності від держави, проведення вільних виборів профспілкового керівництва, а також забезпечення однорідності членського складу.

Водночас необхідно зазначити, що інтеграція профспілок до політичної системи країн Африки призвела до значного зростання їх політичної ролі. Профспілки отримали можливість прямо впливати на прийняття політичних рішень, або навіть самостійно їх приймати. Але, на жаль, така можливість використана профспілковим керівництвом для особистого збагачення, а не для покращення становища найманих працівників.

Нестабільна політична та економічна ситуація в країнах Африки протягом останнього часу сприяла подальшій маргіналізації профспілкового руху більшості країн Африки. Тому говорити про чітку визначеність політичної ролі профспілок у цих країнах на даний момент, на жаль, не уявляється можливим.

Країни Латинської Америки, на відміну від своїх африканських колег, у більшості своїй здобули незалежність ще у XIX ст. Але це не завадило їм XX ст. пережити масштабні соціальні перетворення. Характерним для новітнього етапу історії країн Латинської Америки є періодичні зміни військових диктатур та демократичних режимів. За таких умов у більшості латиноамериканських держав сформувалася, згідно класифікації О. Л. Тупиці, патерналістська модель відносин між профспілками та політичною владою [4]. Згідно цієї

моделі, профспілки, зберігаючи свою незалежність як формально, так і на практиці, підтримували певну політичну партію – хустісіалістську партію Перона в Аргентині, Партію робітників у Бразилії, тощо. Водночас, при настанні періоду правління військової хунти, профспілки піддавалися жорстоким репресіям, як, наприклад, під час диктатури Піночета у Чилі. Військові авторитарні режими забороняли діяльність профспілок, побоюючись саме політичної активності цих організацій. Натомість у період демократичних «відкатів», профспілки отримували можливість ефективно лобіювати групові інтереси найманих працівників, використовуючи вплив на правлячу партію. На відміну від країн Африки, латиноамериканські профспілки здебільшого уникнули інтеграції до державного апарату, тому часто дійсно захищали інтереси найманих працівників.

В той же час військові режими в таких країнах як Перу, Панама, Болівія, Еквадор та Сурінам демонстрували готовність до співпраці з профспілками. Профспілки брали активну участь в різних сферах суспільно-політичного життя аж до державного управління включно (в Сурінамі). В період підйому політики соціальних перетворень велике значення набувала творча функція профспілок, збільшувався їх внесок в справу розвитку національної економіки. Реформа трудового законодавства зміцнила правове становище професійних організацій, обмежила можливості для свавілля підприємців щодо робітників і службовців. В результаті спільних зусиль військових що були при владі і профспілок почали закладатися основи сучасної системи соціального страхування, поліпшилося медичне обслуговування, якість загальної освіти і професійного навчання трудящих.

Переважною формою політичного співробітництва військових і профспілок були політичні консультації, в ході яких обидві сторони мали можливість вислухати один одного і шукати на компромісній основі шляхи вирішення складних соціальних проблем, конфліктних питань і т.д. Природно, що першочергова увага на зустрічах лідерів військових режимів з профспілковими представниками приділялася конкретним аспектам трудових відносин. Беручи участь в роботі державних органів, що відають питаннями соціальної політики, представники профспілок також могли справляти безпосередній вплив на вироблення урядового курсу. Політичні контакти допомагали переборювати взаємні забобони, усвідомлювати об'єктивну потребу спільних дій в ім'я реалізації програм демократичного розвитку. Однак активна співпраця, взаємодія прогресивних кіл збройних сил і профспілок не стали стійким фактором соціальної дійсності в країнах Латинської Америки.

Негативною рисою патерналістської моделі є те, що коли партія, яку підтримують профспілки, втрачає владу, профспілковий рух також опиняється в кризовій ситуації, бо він нездатний адаптуватися до нових умов і ефективно співпрацювати з будь-якою іншою політичною силою.

Зустрічаються і відверто критичні оцінки діяльності профспілок в Латинській Америці – «Латиноамериканські профспілки часто і небезпідставно порівнюють із середньовічними цехами і гільдіями. Вони настільки ж люто захищають своїх членів незалежно від їх професійних якостей, а заодно і намагаються регулювати їх життя крім роботи. Як і всякий

середньовічний цех, місцеві профспілки мають святого покровителя. У випадку з Мексикою це Діва Марія Гваделупська. Скромна каплиця зі статуєю Богоматері на території підприємства або установи практично однозначно вкаже на присутність тут синдикату» [6].

Відносини влади з профспілками в Латинській Америці змінюються від любові до ненависті. Однак у кожному разі обидві сторони найчастіше воліють не доводити справу до відкритого конфлікту – зрештою, профспілки визрівали в регіоні безпосередньо під державним контролем. Після закінчення Другої світової війни уряди латиноамериканських країн, здебільшого диктаторські, почали масштабні кампанії з індустріалізації, розраховуючи позбутися залежності від американського і європейського імпорту і накопичити достатньо ресурсів, щоб хоч якось зміцнити своє становище серед сусідів. Так що в цю еру етатизму профспілки росли в Латинській Америці зверху, виконуючи роль «агентів розвитку», і спочатку охоплювали підприємства державного сектора та бюджетної сфери [6].

Іноді на базі профспілок формуються і сильні виборчі коаліції, які можуть навіть призвести до зміни правлячої верхівки. Так було у випадку з обранням президентом Бразилії Луїса Інасіу Лули да Сілви в 2002 році і його спадкоємиці Ділми Руссефф у 2010-му, з приходом до влади Нестора, а потім Крістіни Кіршнер в Аргентині в 2003 і в 2007 роках, з перемогою в Болівії лівого популіста Ево Моралеса в 2005 році.

Взагалі ж, на основі всього вищесказаного, необхідно відмітити наступну закономірність: у країнах Азії, Африки та Латинської Америки при переході від тоталітарного політичного режиму до авторитарного, а згодом – до демократичного, спостерігається поступовий вихід профспілок зі складу політичної системи та перехід до громадянського суспільства. Відповідно зменшується політичний вплив, але одночасно зростають можливості захисту прав найманих працівників у межах системи соціального партнерства.

Висновки. Отже, незважаючи на певну схожість трансформаційних процесів у вищеназваних країнах, корінні відмінності в географічному положенні, ресурсній базі, кількості населення, структурі промисловості, історії виникнення профспілкового руху, тощо, мінімізують можливості використання позитивного досвіду цих країн для оптимізації політичної ролі профспілок в Україні. Але негативний приклад – це теж приклад, тому досвід профспілок цих країн може бути гарним застереженням відносно того, які негативні наслідки може мати абсолютизація якогось одного методу участі профспілок у політиці.

Так, взаємодія профспілок з органами державної влади може призвести до поглинання профспілки державою, як це сталося в деяких африканських країнах. Тому така взаємодія повинна відбуватися на засадах збереження формальної та реальної, організаційної незалежності профспілок.

Взаємодія профспілок з політичними партіями може призвести до реалізації латиноамериканського, або патерналістського сценарію, який також не сприяє ефективній роботі профспілок. Щоб запобігти цьому, українським профспілкам потрібно знайти баланс між підтримкою певної політичної сили та захистом особливих групових інтересів найманих працівників.

Отже, на мою думку, процес оптимізації політичної ролі українських профспілок повинен мати комплексний характер, провадитися по всім зазначеним напрямках, та враховувати негативні приклади країн Азії, Африки та Латинської Америки.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Кларк С. Российские и китайские профсоюзы в постсоциалистическую эпоху [Електронний ресурс] / С. Кларк // Отечественные записки. – 2003. – №3. – Режим доступу: http://magazines.russ.ru/oz/2003/3/2003_3_32-pr.html (дата звернення 20.06.2016) – Назва з екрана.
2. Лебедева Э. Е. Политическая роль профсоюзов Западной Африки / Э. Е. Лебедева. – М., 1974. – 356 с.
3. Профсоюзы мира: справочное издание. / под ред. Г. Е. Канаева, А. С. Протопопова. – М., 1989. – 634 с.
4. Тупиця О. Л. Профспілки у трансформаційному суспільстві: напрями зміни політичного статусу / О. Л. Тупиця // Вісник КНУ. Сер. філософія, політологія. – Вип. 84 – 86. – С. 178 – 182.
5. Цвих В. Ф. Профспілки і громадянське суспільство: особливості парадигми відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора політичних наук: спец. 23.00.02. «Політичні інститути та процеси» / В. Ф. Цвих. – К., 2004. – 41 с.
6. Бабоскін М. Диктатура профоргів [Електронний ресурс] / М. Бабоскін. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/310662/dyktatura-proforgiv> (дата звернення 20.06.2016) – Назва з екрана.

Воронова Т. В., кандидат политических наук, Днепропетровский национальный университет имени Олеса Гончара (Днепр, Украина), E-mail: visnukDNU@i.ua

Сичкаренко Е. А., E-mail: vvvvvvv2002@ukr.net

Политическое измерение деятельности профсоюзов в странах Азии, Африки и Латинской Америки.

Аннотация. Освещаются особенности взаимодействия профсоюзов с политической системой развивающихся стран, делаются выводы о целесообразности использования опыта в Украине.

Ключевые слова: профсоюзы, политическая система, гражданское общество, политическая роль профсоюзов

Voronova T., PhD in political science, Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (Dnipro, Ukraine), E-mail: visnukDNU@i.ua

Sichkarenko E., E-mail: vvvvvvv2002@ukr.net

Political dimension of trade unions in Asia, Africa and Latin America.

Abstract. The features of the interaction of trade unions with the political system in developing countries are highlighted, conclusions about the appropriateness of their experience in Ukraine are made.

Keywords: trade unions, the political system, civil society, the political role of trade unions